

Василь Нор

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, заслужений юрист України,
завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна)
vasilnor19@gmail.com

Оксана Капліна

докторка юридичних наук, професорка,
членкиня-кореспондентка НАПрН України,
заслужена діячка науки і техніки України,
завідувачка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3654-673X>
o.v.kaplina@nlu.edu.ua

УДК 343.1

РОЛЬ ДОКТРИНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕВОЛЮТИВНОЇ ДИНАМІКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

АНОТАЦІЯ. У статті порушуються актуальні для сучасної правової держави питання, пов'язані з визначенням конкретних напрямів розвитку доктрини кримінального процесуального права. Автори підкреслюють, що у сучасних реаліях здійснення судово-правової реформи, яка супроводжується активним процесом правотворення, значно зростає попит до глибоких доктринальних розвідок, які мають сприяти подальшій гармонізації чинного кримінального процесуального законодавства з законодавством Європейського Союзу, міжнародними та європейськими стандартами, його прогресивно-еволютивній динаміці, з метою обґрунтування необхідності законодавчих змін і доповнень у механізм кримінального процесуального регулювання відповідних відносин між учасниками кримінального провадження, верифікації їх доктринального обґрунтування та відповідності сучасним реаліям.

У межах статті автори звертають увагу на найбільш важливі з точки зору кримінального процесуального права питання, серед яких, зокрема, стан доктринальних розробок теорії кримінальних процесуальних функцій, інститут спеціального кримінального провадження у формі процедури *in absentia* – спеціального досудового розслідування і спеціального судового провадження, який став новелою реформованого кримінального процесуального законодавства України. Констатуючи життєву необхідність для правосуддя, громадян і суспільства, запрова-

дження спрощеного провадження щодо кримінальних проступків, автори також висловлюють застереження стосовно неприпустимості зловживань із боку сторони обвинувачення під час здійснення дізнання, що може негативно позначитися на гарантіях дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників такого спрощеного провадження. У статті також розвивається думка про те, що, незважаючи на важливе теоретичне значення і практичну затребуваність, інститут перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами залишається значною мірою “в тіні” процесуальної доктрини. Свідченням цього є той факт, що за час дії нового Кримінального процесуального кодексу України цей інститут не був ще окремим предметом монографічних досліджень, що не може не позначитися на ефективності його нормативного регулювання.

Підкреслюючи той факт, що правовій доктрині належить важлива місія як провідного засобу наукового прогнозування, автори окреслюють перспективні напрями подальших наукових досліджень, оскільки саме правова доктрина повинна інтелектуально жити реформаційні процеси. У цьому контексті автори вказують на необхідність відповідного законодавчого забезпечення процесів цифрової трансформації кримінального провадження; належного правового забезпечення функціонування Бюро економічної безпеки, органу, який має унікальні повноваження, що значно відрізняються від традиційних уявлень про компетенцію органу досудового розслідування. Також автори наголошують на тому, що процеси глобалізації, які відбуваються у всьому світі, детермінують затребуваність порівняльних наукових досліджень, які дають можливість зіставлення правових процедур, моделей, інститутів, норм, глибоко зануритися в сутність правових регуляторів, що існують в інших державах, здійснити рецепцію дійсно позитивного досвіду, не допускаючи протестної дивергенції. У статті автори звертаються й до інших актуальних питань, які мають важливе значення для забезпечення еволютивної динаміки кримінального процесуального права та законодавства.

Ключові слова: кримінальне процесуальне право; кримінальний процес; доктрина кримінального процесуального права; наука кримінального процесу; перспективні напрями розвитку науки кримінального процесу.

Сучасні держава та суспільство, в яких відбуваються істотні, всеохоплюючі реформаційні процеси, зокрема й у сфері права, характеризуються стійкою тенденцією до підвищення ролі правової доктрини, що не є випадковим, оскільки авторитетність доктрини значно зростає в правозастосовному дискурсі за наявності проблем правозастосування, яких не позбавлена правнича та законотворча діяльність транзитивного періоду.

Кримінальне процесуальне право є одним із визначальних елементів (складників) правової системи будь-якої держави, зокрема й України. Воно відображає державну правову політичну, ідеологію публічної влади й суспільства щодо протидії кримінальним правопорушенням, ідеологію діяльності органів правопорядку і судової влади, і у цьому контексті – стан захищеності особи від необґрунтованих підозр і обвинувачень у їх вчиненні. Власне, в результаті оцінки: основних засад, закріплених у кримінальному процесуальному законодавстві і покладе-

них в основу діяльності органів і службових осіб, які його реалізують; діапазону прав і свобод учасників кримінального провадження; правових гарантій їхнього захисту можна дійти висновку про зміст і характер державної правової політики у сфері протидії кримінальним правопорушенням, динаміку її змін насамперед під впливом утвердження загальнолюдських цінностей, вибору вектора її розвитку.

Гостра потреба активізації доктринальних досліджень інститутів і норм кримінального процесуального права обумовлена багатьма чинниками, одним із яких є необхідність у подальшій гармонізації чинного кримінального процесуального законодавства з законодавством Європейського Союзу (далі – ЄС), міжнародними і європейськими стандартами, забезпечення його прогресивно-еволютивної динаміки.

Крім того, активізація доктринальних досліджень зумовлюється ще й, до певної міри, ситуаційно-стихійною нормотворчістю у галузі кримінального процесуального права після ухвалення кримінального процесуального законодавства (Кримінального процесуального кодексу України, далі – КПК України¹), що не сприяє його стабільності, породжує неузгодженість окремих елементів, взаємну конфронтацію між деякими нормами, особливо при використанні бланкетних і відсильних норм, зумовлюють порушення законів логіки при формулюванні термінології та правових понять, характеризується наявністю багатьох прогалин нормативного регулювання. Щоправда, й динаміка соціально-правового життя не може не впливати на виникнення чи зміну відносин, які регулюються або потребують регулювання у межах кримінального провадження.

Слід відзначити, що після набуття 20 листопада 2012 р. чинності КПК України до нього було внесено понад сотню змін і доповнень. Все це стає підставою і предметом кримінальної процесуальної доктрини з метою обґрунтування необхідності законодавчих змін і доповнень у механізм кримінального процесуального регулювання відповідних відносин між учасниками кримінального провадження, верифікації їх доктринального обґрунтування та відповідності їх сучасним реаліям.

Тож кримінальна процесуальна доктрина здійснює безпосередній вплив на правотворчі, правозастосовні та правотлумачні процеси, пов'язані з формуванням і реалізацією кримінального процесуального права та його гармонізацією з правом ЄС, його стандартами охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечуючи еволютивну динаміку кримінального процесуального законодавства.

У фундаментальному міжгалузевому науковому виданні Національної академії наук України “Правова доктрина України” його автори

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

(Ю. Грошевий, О. Капліна, В. Маринів, В. Трофименко, О. Шило, М. Шумило – переважно представники Харківської кримінальної процесуальної школи) після ухвалення нового кримінального процесуального законодавства (КПК України) зробили вдалу спробу проаналізувати найбільш суттєві зміни, новелізаційні підходи, що відбулися у царині вітчизняного кримінального процесуального права, проблем, які були породжені новим законодавством, прогалин, що виникли під час його застосування, визначення векторів їх подолання². Автори з глибоким доктринальним підходом піддали аналізу найбільш характерні зміни та новельні інститути кримінального провадження, насамперед інститут слідчого судді та його функціональне призначення і повноваження. Позитивно характеризуючи названий інститут, автори визначили й необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства стосовно процесуального статусу слідчого судді, зокрема закріплення його повноважень в окремій нормі комплексного характеру у главі 3 КПК України, що істотно вплинуло б на якість правового регулювання у практичній його площині. Але й натеper доводиться констатувати, що ця рекомендація процесуальної доктрини поки що не знайшла свого нормативного закріплення.

Процесуальна ідеологія нового кримінально-процесуального закону України (КПК України) знайшла найбільш рельєфне відображення у ст. 22 КПК України, якою у формі загальної засади кримінального провадження – змагальності сторін – закріплена доктрина розподілу процесуальних функцій обвинувачення, захисту від нього, розгляду і вирішення кримінальної справи (правосуддя), та заборона виконання їх одним і тим самим органом чи службовою особою. Власне, доктрина (теорія) процесуальних функцій стала концептуальною основою всієї системи кримінального провадження для вирішення визначених і закріплених у ст. 2 КПК України його завдань.

Щоправда, не можна не відзначити і тієї обставини, що теорія процесуальних функцій у вітчизняному кримінальному процесі не була реалізована законодавцем у своїй доктринальній чистоті. Забороняючи виконання одним і тим же органом чи службовою особою не властивої їм процесуальної функції (ч. 3 ст. 22 КПК України), законодавець водночас покладає на сторону обвинувачення (прокурора, слідчого, дізнавача) виявляти та підкріплювати факти і не лише обставини, що викривають підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, а й такі, що виправдовують його, а також пом'якшують покарання (ч. 2 ст. 9 КПК України). Такий підхід законодавця обумовлений насамперед завданням, яке він ставить перед кримінальним

² *Правова доктрина України, т 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шлях розвитку* (Таций В, Борисов В ред, Право 2013) 587.

впровадженням (охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження), та засадою верховенства права, яка ґрунтується на тому, що людина, її права і свободи визначаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, представником якої є сторона публічного обвинувачення. За такого підходу можна зрозуміти і виправдати законодавця у недотриманні повної “чистоти”, закріпленої у кримінальному процесуальному законі доктрини розподілу кримінальних процесуальних функцій.

Тож учення про кримінальні процесуальні функції, розроблене вітчизняною кримінальною процесуальною доктриною, було сприйняте законодавцем і знайшло своє закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві.

З часу ухвалення нового КПК України, який трансформував нормативну модель кримінального провадження та визначив європейський вектор її розвитку, минуло майже десятиріччя. За цей час доктрина кримінальних процесуальних функцій знайшла подальше своє глибоке комплексне дослідження у науці вітчизняного кримінального процесуального права.

Якщо йдеться про функцію обвинувачення, а саме вона визначає вектор кримінального провадження, то основну роль у її реалізації кримінальний процесуальний закон покладає на прокурора. Саме він здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, а це означає, що його процесуальним обов’язком є організація досудового розслідування кримінальних правопорушень, координація всіх необхідних слідчих та інших процесуальних дій, забезпечення дотримання вимог законодавства іншими суб’єктами виконання функції обвинувачення (слідчими, дізнавачами, керівниками підрозділів досудового розслідування), підтримання обґрунтованого обвинувачення в суді.

Необхідно відзначити, що на формування оновленої моделі функції обвинувачення у новому кримінальному процесуальному законодавстві, внесення до неї новельних елементів, пов’язаних із реалізацією європейського вектора розвитку вітчизняного законодавства, впровадження європейських і міжнародних стандартів її організації та реалізації у кримінальному провадженні, насамперед тих, що стосуються інституційних і процесуальних аспектів діяльності публічних обвинувачів, суб’єктів, які здійснюють названу функцію, початку її здійснення, процедури реалізації під час досудового розслідування кримінальних правопорушень та їх судового розгляду (доповнення Конституції України³ ст. 131¹, нова редакція Закону “Про прокуратуру”⁴, зміни і доповнення

³ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

⁴ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

до ст. 36 та інших норм КПК України), істотно вплинула новітня вітчизняна доктрина функції обвинувачення. Її основу склали теоретико-прикладні комплексні дослідження вітчизняних учених-процесуалістів, зокрема: І. Гловюк⁵, В. Гринюка⁶, А. Лапкіна⁷, І. Рогатюка⁸, М. Стефанчук⁹, В. Юрчишина¹⁰ та ін. Насамперед названими правознавцями здійснено теоретичне обґрунтування, визначені правові, теоретичні й практичні основи формування та реалізації функції обвинувачення у кримінальному провадженні (процесі) України як окремого напрямку кримінальної процесуальної діяльності й уповноважених на її виконання суб'єктів, зміст якого полягає в: 1) збиранні доказів для встановлення факту вчинення кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, і повідомлення їй про підозру; 2) формуванні системи доказів для складання обвинувального акта чи іншого процесуального документа, яким завершується досудове провадження; 3) підтриманні публічного обвинувачення під час судового розгляду кримінальної справи у суді першої інстанції та контрольних стадіях – апеляційному, касаційному провадженні та провадженні за нововиявленими і виключними обставинами.

Звичайно, функцію обвинувачення можна розглядати як у вузькому, так і в широкому значеннях, що властиво для доктринальних досліджень. Але аналіз міжнародних стандартів, пов'язаних із діяльністю публічних обвинувачів у кримінальних провадженнях, зокрема, п. 11 Керівних принципів Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) щодо ролі обвинувачів¹¹, п. 1 Рекомендації Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального судочинства¹², дає підставу визначити функцію обвинувачення, що здійснюється в кримінальному провадженні, саме таким чином.

Ухваленню нового кримінального процесуального законодавства передували вагомі доктринальні дослідження протилежної функції обви-

⁵ І Гловюк, *Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.* (Юридична література 2015) 720.

⁶ В Гринюк, *Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія та практика* (Алерта 2016) 368.

⁷ А Лапкін, *Прокурор у кримінальному провадженні: теоретичні, правові та організаційно-методичні проблеми* (Право 2020) 1304.

⁸ І Рогатюк, *Процесуальна діяльність прокурора на стадії досудового розслідування* (Нац акад внутрішніх справ 2016) 544.

⁹ М Стефанчук, *Діяльність прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді: проблеми теорії та практики* (Ін Юре 2016) 500.

¹⁰ В Юрчишин, *Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці* (Родовід 2013) 308.

¹¹ Керівні принципи ООН, щодо ролі обвинувачів: прийнято вольовим конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками 27 серпня – 7 вересня 1990 р. <https://pravo.org.ua/files/oon_com_split_1.pdf> (дата звернення: 13.12.2021).

¹² Рекомендація Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального судочинства <[https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2000\)%2019.pdf](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2000)%2019.pdf)> (дата звернення: 13.12.2021).

нування – функції захисту підозрюваного, обвинуваченого, які також істотно вплинули на її законодавче закріплення та реалізацію у чинному КПК України й інших законодавчих актів, насамперед у законах України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”¹³ та “Про безоплатну правову допомогу”¹⁴. Теоретико-прикладні дослідження функцій захисту в кримінальному провадженні після ухвалення нового КПК України продовжувалися, завдяки чому ще глибше були з’ясовані сутність, основні ознаки цього напрямку діяльності, визначених кримінальним процесуальним законом учасників кримінального провадження, його структура, процесуальні гарантії реалізації та їх удосконалення на основі європейських стандартів, сформульованих, зокрема, Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ)¹⁵. Ці стандарти стосуються насамперед здійснення захисту безпосередньо самим підозрюваним, обвинуваченим і стосуються інформованості його про права й обов’язки у кримінальному провадженні; стандарти здійснення ефективного захисту захисником-адвокатом; стандарти-вимоги до держави (її органів) забезпечити реальну ефективну професійну правничу допомогу підозрюваному, обвинуваченому.

Власне, названі та інші доктринальні дослідження сприяли удосконаленню законодавчого регулювання функції захисту в кримінальному провадженні, надання її суб’єктам та іншим його учасникам необхідної правничої допомоги. Ідеться насамперед про внесення змін до Конституції України – доповнення її ст. 131², відповідно до якої виключно адвокат здійснює захист особи від кримінального обвинувачення та представництво її в суді, а також доповнень до КПК України. Ці доповнення істотно розширили кримінальну процесуальну функцію захисту та зміцнили процесуальні гарантії діяльності професійного захисника-адвоката як суб’єкта доказування насамперед на досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень. Натепер вітчизняний кримінальний процес набув визначальних ознак процесу змагального. Проте такий висновок не дає підстав для звуження доктринальних досліджень функції захисту під кутом зору європейських стандартів та впроваджен-

¹³ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁴ Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>> (дата звернення: 13.12.2021); І Гловацький, *Діяльність адвоката-захисника у кримінальному процесі* (Атіка 2003) 352; О Капліна, О Шило, ‘Професійний захист як гарантія забезпечення прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві’ (2003) 1 Вісник академії правових наук України 125–34; М Маркуш, *Принцип змагальності в кримінальному процесі України* (вид. СПДФО Вапнярчук Н. М. 2007) 208; В Попелюшко, *Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми* (Острозька академія 2009) 634.

¹⁵ Див., наприклад: О Старенький, *Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб’єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика* (Алерта 2016) 336; М Моторигіна, *Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції* (Оберіг 2018) 306; А Бірюкова, *Адвокатура України в умовах глобалізації* (Алерта 2018) 424.

ня їх результатів у вітчизняну правотворчу й правозастосовну діяльність у кримінальному провадженні.

Важливою новелою реформованого кримінального процесуального законодавства України став інститут спеціального кримінального провадження у формі процедури *in absentia* – спеціального досудового розслідування і спеціального судового провадження. Цей інститут у кримінальному провадженні України поєднав відповідні правові положення європейського та міжнародного права, зокрема Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Рекомендації № 6R(87)18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам “Стосовно спрощення кримінального правосуддя”¹⁶, його Резолюції 75 (11) “Про критерії регламентації розгляду, який проводиться за відсутності обвинуваченого”¹⁷, а також практику (правові позиції) ЄСПЛ щодо правової регламентації та застосування процедури *in absentia* на підставі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ)¹⁸.

Введенню названого інституту до кримінального процесуального законодавства України передували доктринальні дослідження вітчизняних науковців (Г. Матвієвської, І. Озерського та ін.), які посилили інтерес до нього як із боку правотворця, так і кримінальної матеріальної та процесуальної доктрини (О. Баулін, О. Єні, О. Татаров, А. Шевчишин, Д. Шумейко та ін.). Власне, завдяки переліченим та іншим правознавцям було сформульоване саме поняття спеціального кримінального провадження *in absentia*, що включає матеріальні (перелік кримінальних правопорушень, досягнення повноліття їх суб’єкта) та процесуальні ознаки (підстава – ухвала слідчого судді) та умови (набуття статусу підозрюваного, ухилення його від явки на виклики, оголошення його у міжнародний розшук), а також порядок дій уповноважених суб’єктів; визначено його інституційні ознаки, уточнено термінологічний інструментарій, проведено узагальнення практики застосування, виявлено недоліки і проблеми нормативного регулювання, практики його реалізації та запропоновані шляхи їх подолання¹⁹.

Важливо, що на формування названого інституту і практику його реалізації у кримінальному провадженні України істотно вплинула практика ЄСПЛ, який визнає провадження *in absentia* одним із засобів захис-

¹⁶ Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам “Стосовно спрощення кримінального правосуддя” <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_339#Text> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁷ Резолюція (75)11 Комітета Міністрів Ради Європи “О критериях, регламентирующих разбирательство, проводимое в отсутствие обвиняемого”, Принята Комитетом Министров 19 января 1973 г. на 217-ом заседании Представителей Министров <http://echr-base.ru/res75_11.jsp> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁸ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення: 13.12.2021).

¹⁹ Див.: Д. Шумейко, Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія і практика (Алерта 2020) 438.

ту правопорядку за умови, що при цьому дотримуються права людини, гарантовані ЄСПЛ, і фактично сформулював своїми рішеннями (висновками) критерії правосудності при здійсненні процедури *in absentia*, а саме: дотримання встановленого вітчизняним процесуальним законом повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; вжиття заходів для забезпечення особистої участі підозрюваного, обвинуваченого у провадженні (у судовому засіданні); ініціатива та дії самої особи у провадженні; поважність причин, через які обвинувачений не зміг взяти участь у судовому розгляді; можливість оскарження ухваленого судом заочного рішення; забезпечення та ефективність захисту підозрюваного, обвинуваченого. Власне, під кутом зору перелічених критеріїв і був сформований вітчизняний кримінальний процесуальний механізм кримінальних проваджень *in absentia*. При цьому важливо відзначити, що цей механізм за своїм змістом і формою повинен відповідати загальним засадам кримінального провадження з урахуванням особливостей, встановлених законом. А на сторону обвинувачення покладається обов'язок використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого, насамперед права на захист на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя (ч. 2 ст. 7 КПК України). Звичайно, об'єктивна оцінка соціально-політичної і правової ситуації в державі, наявність та можливості правових засобів нейтралізації ухилення підозрюваного, обвинуваченого від участі у провадженні визначатиме подальший напрям і способи удосконалення законодавства, яке регулює інститут провадження *in absentia*, і практики його реалізації.

Соціально-політична обстановка, що склалася в Україні (тимчасова окупація частини (Крим) території України Російською Федерацією, проведення антитерористичної операції чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях), зумовила необхідність ухвалення Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування” (далі – Закон)²⁰. Він істотно розширив перелік кримінальних правопорушень (злочинів), на які може розповсюджуватися спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження за наявності для цього матеріальних і процесуальних підстав та умов. Підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового проваджен-

²⁰ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1422-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1422-20#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

ня (*in absentia*) є ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприсуття на виклик без поважної причини більше як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який оголошений у міжнародний розшук, та/або виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресоркою.

Законом встановлено також порядок виклику особи, підозрюваного чи обвинуваченого, коли є підстави вважати, що така особа або названий учасник провадження виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресоркою, і у зв'язку з цим вручити їй повістку про виклик до органу чи службової особи, яка веде провадження, неможливо. Така повістка про виклик публікується у засобах масової інформації загальнодержавної форми власності розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора. У випадку наявності у вказаній особи (підозрюваного, обвинуваченого) захисника (захисників) копія повістки про її виклик надсилається і йому (їм).

Закон вніс також зміни до КПК України і щодо обрання запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого, який оголошений у міжнародний розшук, та/або виїхав чи перебуває на тимчасово окупованій території України або території держави-агресорки. Вони полягають у тому, що розмір застави (як запобіжний захід) такій особі не визначається (абзац 7 ч. 4 ст. 183 КПК України). Під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, крім підстав, передбачених ст. 177 КПК України, слідчий суддя, суд бере до уваги і названі обставини. При цьому у разі обрання такого запобіжного заходу строк дії ухвали про обрання зазначеного запобіжного заходу не зазначається.

Як відзначалося раніше, одним із критеріїв правосудності при здійсненні провадження *in absentia*, сформульованих ЄСПЛ, є забезпечення та ефективність захисту підозрюваного, обвинуваченого. Вважаємо, що такий критерій у чинному кримінальному процесуальному законодавстві дотриманий належним чином, що знаходить своє підтвердження у такому. У провадженні *in absentia* участь захисника є обов'язковою з моменту прийняття відповідного рішення слідчим суддею (п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України). Тож захисник може вступити в провадження як за ініціативою підозрюваного, обвинуваченого, так і інших осіб за їх проханням чи згодою. У випадку ж відсутності такої ініціативи захисник обов'язково залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом за призначенням. При цьому відмова від захисника не може бути прийнята. У випадку з'явлення або доставки обвинуваченого, щодо якого ведеться судовий розгляд *in absentia*, до суду, суд за клопотанням сторони захисту повторно досліджує докази, які досліджувалися у судовому засіданні за відсутності обвинуваченого (ч. 4 ст. 323 КПК України).

Незважаючи на те, що численними змінами і доповненнями до КПК України інститут провадження *in absentia* був істотно удосконалений, все ж варто відзначити необхідність подальшого його удосконалення і на-самперед під кутом зору законодавчої техніки. Норми, які регулюють провадження за відсутності у ньому підозрюваного, обвинуваченого, розпорошені у структурі КПК України. Особливості спеціального досудового розслідування врегульовані в окремій главі КПК України (241), особливості ж спеціального судового провадження переважно регулюються ст. 323 КПК України (“Наслідки неприбуття обвинуваченого”). Тому варто підтримати думку, висловлену в доктрині кримінального провадження, про необхідність “комплексного врегулювання” цього інституту в окремій главі КПК України у розділі “Особливі порядки кримінального провадження”²¹.

Ще концепцією реформування кримінальної юстиції 2008 р. була запрограмована диференціація досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень (тоді злочинів) залежно від ступеня їх тяжкості. І новий кримінальний процесуальний закон (КПК України) у главі 25 “Особливості досудового розслідування кримінальних проступків” та главі 30 (статті 381, 382) КПК України ще до такої диференціації у матеріальному законі (законі про кримінальну відповідальність) визначив кримінальний процесуальний механізм проведення найлегшого за тяжкістю кримінального правопорушення – кримінального проступку. Але такий підхід законодавця ще до визначення кримінальних проступків і злочинів порушив законотворчу логіку врегулювання суспільних відносин – без визначення самого кримінального проступку передбачив механізм його кримінального процесуального регулювання. Адже з урахуванням матеріального права (у нашому випадку – кримінального) має визначатися процесуальний механізм, а не навпаки.

Аналіз Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень”²² дає підставу для висновку, що введення особливого механізму процесуального регулювання досудового розслідування та судового розгляду і вирішення кримінальних проступків є цілком виправданим. Він дає можливість: 1) забезпечити швидке досудове розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості; 2) давати можливість зосередити увагу на досудових розслідуваннях і судовому розгляді тяжких та особливо тяжких злочинів; 3) зменшити стигматизацію (“клеймо злочину і злочинця”) правопорушників, оскільки покарання за вчинення кримінального проступку

²¹ Лапкін (н 7) 948.

²² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

не тягне за собою судимості. Проте чи передбачає він (чи забезпечує) всі необхідні процесуальні гарантії дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваних, обвинувачених у вчиненні кримінальних проступків, інших учасників провадження (насамперед потерпілих)? – запитання, що потребує відповіді за результатом аналізу названого процесуального механізму та практики його реалізації. Слід визначити, що нова форма спрощеного провадження щодо кримінальних проступків є життєво необхідною для нашого правосуддя у кримінальних справах, для громадян суспільства і держави. Проте ця форма кримінального провадження викликає і низку застережень від можливості зловживань насамперед із боку сторони обвинувачення, що негативно може позначитися на гарантіях дотримання прав, свобод і законних інтересів учасників провадження, зокрема підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого. Слід зауважити, що ЄСПЛ у своїй практиці тлумачення і застосування “Євроконвенції” виходить із того, що гарантії, передбачені у її ст. 6, поширюються також на осіб, котрі вчинили діяння, які за національним законодавством не є злочинами, але згідно з Конвенцією визначаються кримінальними. Тож конвенційні гарантії прав особи мають поширюватися не лише на осіб, які вчинили злочин, а й на тих, хто вчинив кримінальний проступок.

Що стосується провадження щодо кримінальних проступків, то насамперед звертає на себе увагу та обставина, що кримінальний процесуальний закон (після внесення до нього змін) дозволяє використовувати у доказування такі відомості (як докази), які за формальними ознаками (властивостями) не належать до доказів у провадженнях щодо злочинів. У цих провадженнях вони не відповідають вимогам допустимості. Крім того, вони одержуються до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Тож стурбованість викликає принаймні дві обставини. Першою з них є одержання доказів до початку кримінального провадження (“до внесення відомостей до ЄРДР”), що не узгоджується із загальними засадами кримінального провадження, а другою – одержані докази не ґрунтуються на достатніх процесуальних гарантіях їх достовірності, особливо такі з них, як пояснення осіб і висновок спеціаліста. Обидві обставини не позбавлені ризиків зловживання та маніпуляцій сторонами провадження щодо одержання та використання таких доказів.

Необхідно відзначити і ту обставину, що при провадженні щодо кримінальних проступків встановлені скорочені (порівняно з досудовим розслідуванням злочинів) строки досудового розслідування. Вони диференціюються залежно від наявності таких умов: визнання підозрюваним своєї вини у вчиненні кримінального проступку; неповноліття підозрюваного; заявлення підозрюваним клопотання про проведення експертизи,

якщо він не згідний з результатом медичного освідування або висновком спеціаліста. При цьому перебіг строку досудового розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей про вчинення кримінального проступку до ЄРДР і до дня звернення до суду з обвинувальним актом чи клопотанням про: застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; звільнення особи від кримінальної відповідальності, або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження на встановлених законом підставах. Але при цьому важливе значення для визначення строку досудового розслідування кримінальних проступків має повідомлення особи про підозру у їх вчиненні.

Незважаючи на можливість продовження строків досудового розслідування кримінального проступку слідчим суддею за клопотанням дізнавача зі згоди прокурора у передбачених законом випадках, він не може перевищувати одного місяця. Але чи буде він дотримуватися на практиці – це запитання, відповідь на яке покаже практична діяльність органів дізнання. Адже орган дізнання може “затягувати” повідомлення про підозру по суті на свій власний розсуд. Крім того, залишається питання щодо вчинення кримінального проступку неповнолітнім. Адже кримінальне провадження щодо неповнолітніх передбачає додаткові процесуальні гарантії дотримання їхніх прав і свобод, чого бракує у провадженнях щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні проступки. Ця ситуація очевидно потребує додаткового врегулювання.

Потребує, як на нас, удосконалення і провадження щодо кримінальних проступків у суді (зокрема й “спрощене провадження”). Воно відбувається без проведення судового розгляду в судовому засіданні і за відсутності учасників судового розгляду, якщо обвинувачений не оспорує встановлені дізнанням обставини і згоден без своєї участі з розглядом обвинувального акта. Але при цьому виникає запитання: чи потрібна на це згода потерпілого? Стаття 381 КПК України унормовує цю ситуацію у спосіб “якщо потерпілий не заперечує проти такого розгляду”. А якщо заперечує? Прямої відповіді у цій нормі немає.

Не чітко сформульована і ч. 3 ст. 382 КПК України, яка дає можливість суду право призначити розгляд обвинуваченого акта щодо кримінального проступку фактично у загальному порядку (з викликом учасників судового розгляду, дослідження доказів тощо), але “якщо визнає це за необхідне”. Тому виникає запитання: чи не занадто широка дискреція надається судові щодо цього? Можливо, варто було би її обмежити певними умовами (підставами) для ухвалення такого рішення.

Таким чином, введення інституту кримінальних проступків, проведення щодо них дізнання (як форми досудового розслідування) має позитивне значення. Проте відсутність належних процесуальних гарантій, які характерні для досудового слідства, може зумовити зловживання

органів правопорядку (дізнання), наслідком чого може бути порушення прав і основоположних свобод людини.

Відомо, що суддівське правозастосування у кримінальному провадженні не завжди є бездоганним з урахуванням суб'єктивних і об'єктивних причин, що зумовлює необхідність введення судових контрольних стадій провадження – апеляційного, касаційного, за нововиявленими або виключними обставинами. Новий КПК України врахував своїм правовим регулюванням як вітчизняний досвід, так і вимоги та рекомендації міжнародно-правових актів у сфері охорони та захисту прав і свобод особи, насамперед ЄКПЛ (ст. 13) та Протокол № 7 до неї (ст. 2), згідно з якими кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або ухваленого щодо нього вироку на встановлених законом підставах та у визначеному ним порядку. Відповідно й Конституція України (п. 8 ч. 3 ст. 129) та КПК України (ч. 2 ст. 24) серед основних засад судочинства передбачають забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень.

Тож проблеми теорії і практики перегляду судових рішень контрольними стадіями, які здійснюють апеляційній та касаційній суди, а також їх перегляд у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами, перебувають у сфері кримінальної процесуальної доктрини, яка враховує європейські стандарти, практику ЄСПЛ і здійснює свій вплив на удосконалення механізму кримінального процесуального регулювання відносин, пов'язаних із реалізацією названих стадій.

Але з часу набрання чинності нового кримінального процесуального законодавства (КПК України) у результаті доктринального аналізу практики реалізації процесуальних норм, що регулюють судові провадження з перегляду судових рішень (розділ V КПК України), з'ясувалося, що цей інститут кримінального провадження потребує істотних змін під кутом зору дотримання європейських та міжнародних стандартів. У результаті проведення судової реформи, створення нового найвищого суду у системі судоустрою України – Верховного Суду, у структурі якого з'явилися нові касаційні суди, зокрема, Касаційний кримінальний суд у складі колегії суддів, палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду, глава 33 КПК України ("Провадження у Верховному Суді України") Законом України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів"²³ була виключена, а в судові провадження з перегляду судових рішень

²³ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

у судах апеляційної та касаційної інстанцій внесені необхідні зміни й доповнення, що кореспондують з європейськими стандартами захисту прав і свобод законних інтересів учасників кримінального провадження. Принагідно слід відзначити, що вагома роль удосконалення нормативного регулювання судового провадження з перегляду судових рішень у кримінальному судочинстві належить доктринальним дослідженням вітчизняних правознавців²⁴. Власне доктрина кримінального судочинства стала ініціатором внесення необхідних змін і доповнень у механізм кримінального процесуального регулювання провадження з перегляду судових рішень насамперед в апеляційному та касаційному провадженні. Але істотні зміни цим Законом були внесені також до інституту провадження за нововиявленими або виключними обставинами (глава 34 КПК України). Ним до кримінального процесуального законодавства, крім нововиявлених, була внесена ще одна група обставин – виключні. Їх внесення до кримінального процесуального законодавства було зумовлено насамперед появою у вітчизняній правовій системі конституційної юрисдикції (Конституційного Суду України), а також приєднанням України до європейської системи захисту прав, свобод та законних інтересів людини, зокрема, імплементації у національне законодавство положень ЄКПЛ у поєднанні з визнанням юрисдикції ЄСПЛ, обов'язковістю виконання його рішень. Тож виключними обставинами для цього виду контрольного судового провадження є: 1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом; 3) встановлення вини судді у вчиненні кримінального правопорушення (очевидно пов'язаного з ухваленням неправосудного рішення) або зловживання слідчого прокурора, слідчого судді під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення (ч. 3 ст. 459 КПК України).

Незважаючи на важливе теоретичне значення і практичну затребуваність, цей спосіб перегляду судових рішень залишається значною мірою “в тіні” процесуальної доктрини. Свідченням цього є той факт, що за час дії нового КПК України цей інститут перегляду судових рішень не був ще окремих предметом монографічних досліджень, а лише окремих наукових статей²⁵. Вважаємо, що ця обставина до певної міри нега-

²⁴ Див., наприклад: Н Бобечко, *Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: правове регулювання, доктрина, практика* (ЛНУ імені Івана Франка 2016) 686.

²⁵ Див.: Н Бобечко, ‘Суть, завдання, значення та процесуальні особливості провадження за нововиявленими обставинами за КПК України’ (2015) 1 *Юридичний науковий електронний журнал* 196–200; В Нор, Н Бобечко, ‘Порядок провадження за нововиявленими або виключними обставинами у кримінальному судочинстві України: проблеми правового регулювання і правозастосування’ (2018) 8 *Право України* 150–72.

тивно позначилася на нормативному врегулюванні названого інституту кримінального процесуального права.

Вносячи до підстав виникнення провадження з перегляду судових рішень, що набрали законної сили, виключні обставини, законодавець тим самим ввів два види кримінальної процесуальної діяльності – перевірки судових рішень за нововиявленими обставинами та перевірки їх за виключними обставинами під кутом зору їх впливу на правосудність ухвалених рішень. Проте у визначенні обставин (фактично підстав) для обох видів провадження ним допущена і до певної міри алогічність. Так, однією з обставин, що вважаються нововиявленими, є штучне створення або підробка доказів, яке може бути вчинене суб'єктом, який веде провадження, що, безумовно, є його зловживанням (п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України). Водночас встановлення вини судді у вчиненні кримінального правопорушення або зловживання слідчого прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення (п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК України), зрозуміло неправосудне, віднесено не до обставин нововиявлених, а виключних. Варто при цьому наголосити, що названі обставини повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили, а у разі неможливості його ухвалення вони можуть бути підтверджені постановою або ухвалою про закриття кримінального провадження, ухвалою про застосування примусових заходів медичного характеру (ч. 4 ст. 459 КПК України). Крім того, ці обставини, на відміну від перших двох, не з'явилися після ухвалення неправосудного рішення, а існували в період судового провадження і про них суд не знав або сам допустив правопорушення. Тож за логікою законодавчої термінології і техніки, обставина, передбачена п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК України, має належати до нововиявлених, а не виключних.

Зі свого боку законодавець відніс до нововиявлених обставин 'скасування судового рішення, що стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути' (п. 3 ч. 2 ст. 459 КПК України)²⁶. Але ця обставина (підстава) також виникає після ухвалення судового рішення і безпосереднього зв'язку з предметом доказування не має, а тому має належати до виключних²⁷.

Також слід зазначити, що правовій доктрині належить важлива місія як провідного засобу наукового прогнозування. Успіх реформаційних процесів, які відбуваються зараз у суспільстві, багато в чому залежать від випереджувального впливу правової доктрини на правосвідомість наукового середовища, суспільства, суб'єктів правозастосування та, згодом, на правотворення. Власне, правова доктрина повинна інтелек-

²⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

²⁷ В Нор, Н Бобечко, 'Провадження за нововиявленими або виключними обставинами у кримінальному судочинстві України' в *Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine: Collective monograph* (Baltija Publishing 2020) 308–24.

туально жити реформаційні процеси, вибудовуючи концепції, вчення, теорії, які повинні ставати трендсеттерами, належним підґрунтям та дороговказом для наступних правових реновацій. Отже, у фокусі кримінальної процесуальної науки, на нашу думку, на найближчі роки повинні бути проблеми вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, яке являє собою доволі складну систему. Втім, як відомо, однією зі складових фундаментального принципу верховенства права є вимога правової визначеності, відповідно до якої норма права не може вважатися законом, якщо вона не сформульована з достатнім ступенем точності, що дозволяє погоджувати з нею свою поведінку²⁸. Сучасне кримінальне процесуальне законодавство ще далеке від ідеалу законодавчої моделі кримінального процесу сучасності. Як вже було зазначено вище часткові, стихійно-ситуативні, подекуди відомчообумовлені зміни, які вносяться до КПК України, призводять до загострення тих проблем правозастосування, які не були вирішеними з моменту його ухвалення 13 квітня 2012 р., та доповнюються новими, що посилює неузгодженість певних норм права, заважає встановленню системно-структурних зв'язків із використанням бланкетних та відсильних норм; перешкоджає усвідомленню змісту правових понять та сутності інститутів, та, зрештою, негативно позначається на правах та законних інтересах осіб, що беруть участь у кримінальному провадженні або тлумачать та застосовують норми права. Отже, одним із вкрай важливих напрямів доктрини кримінального процесу не лише *de lege lata*, а й *de lege ferenda* є здійснення моніторингу ефективності функціонування окремих норм кримінального процесуального законодавства, його інститутів та розробка системних пропозицій, спрямованих на їх вдосконалення.

Варто наголосити на тому, що такі зміни повинні мати системний та узгоджений характер, спиратися на розроблений концептуальний документ програмного скоординованого характеру.

Конституція України закріпила прагнення нашої держави розвиватися і зміцнюватися в демократичному, соціальному і правовому напрямках, підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. Для того щоб рухатися в напрямку прогресивного реформування всієї правової системи, системи органів кримінальної юстиції та, зокрема, кримінального процесуального законодавства важливого значення набуває необхідність сприйняття європейських цінностей. Провідну роль у цьому процесі посіла ЄКПЛ та практика ЄСПЛ. Не занурюючись до детального аналізу значення ЄКПЛ для правової системи, адже академічна наука

²⁸ Верховенство права. Доповідь № 512/2009, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr)> (дата звернення: 13.12.2021).

України та світу вже має в своєму доробку багато праць фундаментального характеру стосовно цього правового феномену, відзначимо лише, що її аксіологічне значення для кримінального процесу в аспекті законодавчих ініціатив складно переоцінити, що обумовлюється сутністю кримінального процесу, в якому ризики порушення прав та свобод людини, небезпека зловживань під час застосування заходів примусу є надзвичайно високими, а забезпечення справедливого судового розгляду кримінальних проваджень (справ) і доступу до правосуддя є запорукою довіри суспільства до судової влади, підтримання авторитету держави та її інституцій загалом.

Однією з тенденцій розвитку сучасного світу є процеси цифровізації суспільства. Цифровізація пронизує всі сфери діяльності та здійснює істотний і різноплановий вплив на локальному, регіональному та глобальному рівнях. Не є винятком у цьому процесі й кримінальний процес. Можна виокремити подвійний вплив цифровізації на кримінальне провадження. По-перше, це явище поступово призводить до оптимізації кримінальної процесуальної форми й окремих інститутів, що обумовлене впровадженням у кримінальну процесуальну діяльність досягнень сучасних технологій. По-друге, цифрові технології стають засобом вчинення кримінальних правопорушень, а відтак, впливають на необхідність певної трансформації процесу доказування, відшукування нових шляхів, спрямованих на збирання, закріплення, перевірку й оцінку доказів. Обидва напрями впливу цифровізації на кримінальне провадження, пов'язані з необхідністю відповідного законодавчого забезпечення, яке очевидно відстає від стрімкого розвитку цифрових технологій, а також забезпечення прав і свобод людини у новій цифровій реальності. Аналогічні проблеми виникають майже в усіх країнах світу.

Новий “цифровий світ”, який стрімко змінюється під впливом сучасних цифрових технологій та перетворює науково-фантастичні сюжети у реальність, є мейнстримом серед представників кібернетики, інформатики, політології, соціології, філософії тощо. До осмислення необхідності юридикації цифрової реальності звертаються також правники. Науковий доробок лише за останні роки поповнений дослідженнями стосовно “цифровізації” кримінального провадження²⁹. Втім, слід констатувати, що вітчизняні науковці переважно спрямовують свої інтелектуальні зусилля на окремі сегменти використання досягнень цифрового прогресу в певній галузі права, або стосовного окремого інституту права (речових

²⁹ А Столітній, *Електронне кримінальне провадження: передумови виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку* (АртЕк 2016) 724; С Ковальчук, *Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи* (Супрун В П 2017) 618; І Крицька, *Речові докази у кримінальному провадженні* (Право 2018) 280; В Мильцева, *Електронне правосуддя: виникнення та перспективи розвитку* (дис д-ра філософії, 2020) 202; О Kaplina, S Sharenko, ‘Access to Justice in Ukrainian Criminal Proceedings during COVID-19 Outbreak’ [2020] 2/3 (7) Access to Justice in Eastern Europe September 115–33.

доказів; документів; вчинення злочинів за допомогою цифрових технологій, електронних валют, шкідливого програмного забезпечення тощо). Кримінальному процесуальному праву бракує комплексного наукового дослідження, в якому би системно були розглянуті “цифрові проблеми” доказового права³⁰. На своє вирішення та верифікацію чекають питання, пов’язані з визначенням місця носіїв цифрової інформації в системі процесуальних джерел доказів, адже думки вчених стосовно вирішення цього питання є діаметрально протилежними³¹; а законодавча термінологія, зокрема й та, що міститься у міжнародних документах, відрізняється нестабільністю та відсутністю уніфікованості³². Унормування потребують проблеми здійснення такого різновиду обшуку, як обшук носія цифрових даних, а також проведення огляду цифрового носія; особливостей застосування заходів забезпечення кримінального провадження, пов’язаних із цифровими джерелами; допустимості як доказів цифрових копій.

Окремими напрямами перспективних наукових досліджень є розроблення проблем допустимості меж втручання у право на повагу до приватного життя особи, захисту персональних даних, а також приведення у відповідність чинного КПК України до положень вже згадуваної Конвенції про кіберзлочинність, яка закріплює низку заходів, пов’язаних із збереженням комп’ютерних даних (ст. 17), розкриття даних про рух інформації (ст. 16); здійснення міждержавного співробітництва (розділ III); запровадження заходів забезпечення кримінального провадження, як “арешт комп’ютерних даних”, “заборона доступу або вилучення комп’ютерних даних” (ст. 19) тощо.

Проголошений євроінтеграційний курс нашої державної політики зобов’язує Україну забезпечувати ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, їх ефективний захист, зокрема й під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Враховуючи такі підходи, 28 січня 2021 р. набув чинності Закон України “Про Бюро економічної безпеки України” (далі – Закон про Бюро)³³, яким створений новий центральний орган виконавчої влади, на який по-

³⁰ У цьому контексті слід відзначити лише працю: В Скрипник, ‘Використання інформації з електронних носіїв у кримінальному процесуальному доказуванні’ (дис д-ра філософії, 2021) 379.

³¹ Див., наприклад: Л Головка, ‘Цифровизация в уголовном процессе: локальная оптимизация или глобальная революция?’ (2019) 1 Вестник экономической безопасности 23; Д Літкевич, ‘Теоретико-правові основи використання досягнень науково-технічного прогресу у кримінальній процесуальній формі’ (дис д-ра філософії, 2020) 71–4; О Метелев, ‘Гносеологічна і правова природа цифрових доказів у кримінальному процесі’ [2018] 1 (20) Правова позиція 75–86; О Метелев, ‘Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження’ (2020) 20 Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право 177–80.

³² Див., наприклад: п. “с” ч. 2 ст. 14 Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. (ратифікована Україною 7 вересня 2005 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text> (дата звернення: 13.12.2021).

³³ Про Бюро економічної безпеки України: Закону України від 28 січня 2021 р. № 1150-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>> (дата звернення: 13.12.2021).

кладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ, Бюро) має виконувати правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Аналіз повноважень, які відповідно до Закону про Бюро покладаються на новий орган, дає підстави стверджувати, що БЕБ – орган, який за своїми повноваженнями значно відрізняється від інших, які були спеціально створені останнім часом для здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до їх підслідності КПК України, – Національного антикорупційного бюро України, Державного Бюро розслідувань, а також органів, які традиційно мали повноваження на здійснення досудового розслідування – Національної поліції та Служби безпеки України. Основні завдання БЕБ (ст. 4 Закону України від 28 січня 2021 р.) вказують на те, що здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ, є важливим, втім, не пріоритетним напрямом його діяльності. На Бюро покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. До речі, формулюючи завдання органу в ст. 1, законодавець не використовує словосполучення “кримінальні правопорушення”, надаючи можливість тлумачити це словосполучення доволі широко.

Серед повноважень БЕБ, які передбачені Законом про Бюро, є унікальні та такі, що мають безпрецедентний характер для правоохоронної системи України. Серед них такі: формування аналітичних матеріалів з метою оцінювання загроз і ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; формування баз даних і створення на їхній основі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій єдиної інформаційної системи БЕБ України; отримання, обробка та використання інформації з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, місцевого самоврядування; здійснення інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної роботи; створення власних систем (мереж) обміну інформацією з обмеженим доступом, баз даних, необхідних для забезпечення щоденної діяльності підрозділів БЕБ у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу тощо. Така аналітична діяльність БЕБ має спиратися на ризик-орієнтований підхід.

Застосування ризик-орієнтованого підходу у діяльності правоохоронного органу є новелою вітчизняного законодавства. Відповідно до такого підходу на БЕБ покладається функція виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками

у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їхнього рівня. Ще більш складним завданням є, на нашу думку, управління ризиками, спрямоване на розроблення управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію таких ризиків, а також на підвищення спроможності державних інституцій щодо нейтралізації загроз економічній безпеці.

Отже, можна констатувати низку інноваційних підходів у формуванні компетенції нового органу досудового розслідування. Втім, така широка компетенція, зі свого боку, має певні ризики прихованого порушення прав суб'єктів господарювання, пов'язані зі складностями відмежування аналітичної діяльності Бюро від оперативно-розшукової діяльності або кримінальної процесуальної; має небезпеку збирання персональних даних без гарантій дотримання прав осіб; входить у протиріччя з концептуальною побудовою КПК України стосовно початку кримінального провадження. Також важливо проводити розмежування ризик-орієнтованого підходу під час діяльності БЕБ та органів первинного фінансового моніторингу (суб'єктів аудиторської діяльності, бухгалтерів, суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку або здійснюють консультування з питань оподаткування тощо).

З очевидністю можна констатувати, що створення належного законодавчого підґрунтя функціонування нового органу досудового розслідування, визначення його підслідності, також можна вважати важливим завданням доктрини кримінального процесу.

Сьогодні можна з упевненістю констатувати ренесанс порівняльного правознавства, який детермінується низкою факторів. До їх числа можна віднести процеси глобалізації, які відбуваються в усьому світі, охоплюючи майже всі сфери суспільного життя, включаючи право, здійснюючи різновекторними шляхами вплив на правові системи, поступово інтернаціоналізуючи їх. Також порівняльне правознавство є доволі затребуваним під час модернізації правових систем, що є результатом їх еволюціонування у постмодерному суспільстві. Порівняльне правознавство дає унікальну можливість зіставлення правових процедур, інститутів, норм, моделей, глибоко зануритися у сутність правових регуляторів, що існують в інших державах, здійснити рецепцію позитивного досвіду. Реформування кримінального процесуального законодавства України в 2012 р. продемонструвало прагнення розробників нового КПК України взяти курс на гармонізацію вітчизняного законодавства з законодавством прогресивних країн. Втім, рецепція права не завжди призводить до позитивних результатів, приховує в собі загрозу втрати національної ідентичності, призводить до експансії нехарактерних для правових систем моделей, проваджень або процедур. Тому у періоди реформаційних перетворень особливо затребуваними стають компаративістські досліджен-

ня, які дають змогу більш глибоко зрозуміти суть правових регуляторів, що існують в інших державах, запозичити дійсно позитивний, перевірений практикою досвід, не допускаючи протестної правової дивергенції. Про затребуваність таких досліджень свідчить той факт, що тільки за останні декілька років у кримінальній процесуальній науці з'явилися дослідження кримінального процесу Великої Британії, Франції, Італії, Німеччини, Швейцарії, Туреччини, Японії, В'єтнаму, Ізраїлю, ісламських держав (Республіки Ірак, Єменської Республіки, Ісламської Республіки Афганістан, Королівства Саудівська Аравія)³⁴. Однак слід наголосити на недостатності компаративістських досліджень для системних висновків стосовно функціонування інститутів кримінального процесуального права в законодавствах зарубіжних країн та можливості їх запозичення чи вдосконалення на підставі проведених досліджень наявних вітчизняних інститутів. Як правило, вони переважно мають ознайомчий характер, без глибокого занурення до їх сутності, змісту та проблем правозастосовного характеру. Але проведення компаративістських досліджень, які значно впливають на правовий світогляд, на нашу думку, сприятиме поступовому формуванню єдиного правового простору у глобалізованому світі. Крім того, поєднання зусиль органів юстиції щодо запобігання правопорушенням, спільна протидія транскордонним злочинам можлива лише коли держави добре усвідомлюють особливості функціонування правових інститутів країн-партнерок.

Висновки. Зрозуміло, що обмежений обсяг цієї статті не може вмістити всіх фундаментальних напрямів, які мають бути у фокусі доктринальних розробок вчених, які формують науку кримінального процесу. До таких напрямів варто віднести й проблеми зловживання учасниками провадження своїми правами та розробку засобів їх нейтралізації; усунення корупційних ризиків під час кримінального процесуального доказування; створення дієвих та ефективних механізмів протидії корупційним проявам в органах, які наділені владними повноваженнями у кримінальному провадженні. Свого вирішення чекають у криміналь-

³⁴ П Барабанов, *Уголовный процесс в Великобритании* (Спутник+ 2015) 702; П Барабанов, *Уголовный процесс Франции* (Спутник+ 2015) 512; П Барабанов, *Уголовный процесс Италии* (Спутник+ 2016) 461; П Барабанов, *Уголовный процесс ФРГ* (Спутник+ 2014) 359; Ф-К Шредер, Ф Торстен, *Уголовно-процессуальное право Германии* (перс с нем, Инфотропик Медиа 2016) 304; Н Волосова, М Волосова, *Уголовно-процессуальное законодательство Японии: сравнительное исследование* (Волосова Н ред, пер с англ и японск, Юрлитинформ 2016) 240; В Григорьев, А Сумин, *Введение в уголовный процесс Турции* (Юрлитинформ 2018) 192; А Сизов, Р Шахбазаров, *Особенности уголовного права и процесса исламских государств* (Юрлитинформ 2016) 168; А Трефилов, *Организация досудебного производства по УПК Швейцарии* (Юрлитинформ 2015) 336; А Трефилов, *Уголовный процесс зарубежных стран, т 1 Уголовно-процессуальная компаративистика. Уголовный процесс Швейцарии* (НИПКЦ Восход-А 2016) 1020; А Трефилов, *Уголовный процесс зарубежных стран, т 2* (НИПКЦ Восход-А 2018) 1008; А Трефилов, *Уголовный процесс Лихтенштейна* (Юрлитинформ 2022) 224; В Савченко, Я Соловій, Ф Фелик, В Юрчишин, *Основи кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина: навчальний посібник* (Право 2017) 372; В Луцик, В Самарін (ред), *Сучасний кримінальний процес країн Європи* (Право 2018) 792; И Глидер, *Судебное производство по уголовному процессуальному законодательству Израиля* (Гельветика 2021) 256.

ному процесі й проблеми впровадження альтернативних способів вирішення кримінальних правопорушень (конфліктів), насамперед медіації. Надзвичайно значущими для правової держави є доктринальні розробки, пов'язані з унормуванням механізмів, спрямованих на забезпечення єдності судової практики. Актуальними є розроблення теоретико-методологічних основ формування сучасної кримінальної процесуальної політики України; теоретичних засад підвищення ефективності реалізації судової влади та створення належного законодавчого підґрунтя забезпечення доступу до правосуддя.

Тож, як відзначені, так й інші проблеми вимагають насамперед доктринального осмислення, що й забезпечить еволюційну динаміку розвитку кримінального процесуального права.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Barabanov P, *Ugolovnyj process Francii* (Sputnik+ 2015) (in Russian).
2. Barabanov P, *Ugolovnyj process Italii* (Sputnik+ 2019) (in Russian).
3. Barabanov P, *Ugolovnyj process v Velikobritanii* (Sputnik+ 2015) (in Russian).
4. Barabanov P, *Ugolovnyj process FRG* (Sputnik+ 2014) (in Russian).
5. Biriukova A, *Advokatura Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* (Alerta 2018) (in Ukrainian).
6. Bobechko N, *Apeliatsiine ta kasatsiine provadzhennia u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy: pravove rehuliuvannia, doktryna, praktyka* (LNU imeni Ivana Franka 2016) (in Ukrainian).
7. Glider I, *Sudebnoe proizvodstvo po ugolovnomu processual'nomu zakonodatel'stvu Izrailya* (Helvetika 2021) (in Russian).
8. Grigor'ev V, Sumin A, *Vvedenie v ugolovnyj process Turcii* (YUrlitinform 2018) (in Russian).
9. Hlovatskyi I, *Diialnist advokata-zakhysnyka u kryminalnomu protsesi* (Atika 2003) (in Ukrainian).
10. Hloviuk I, *Kryminalno-protseualni funktsii: teoriia, metodolohiia ta praktyka realizatsii na osnovi polozhen Kryminalnoho protseualnoho kodeksu Ukrainy* (Yurydychna literatura 2012) (in Ukrainian).
11. Hryniuk V, *Funktsiia obvynuvachennia v kryminalnomu provadzhenni Ukrainy: teoriia ta praktyka* (Akerta 2016) (in Ukrainian).
12. Kovalchuk S, *Vchennia pro rechovi dokazy u kryminalnomu protsesi: teoretyko-pravovi ta praktychni osnovy* (Suprun V. P. 2017) (in Ukrainian).
13. Krytska I, *Rechovi dokazy u kryminalnomu provadzhenni* (Pravo 2018) (in Ukrainian).
14. Lapkin A, *Prokuror u kryminalnomu provadzhenni: teoretychni, pravovi ta orhanizatsiino-metodychni problemy* (Pravo 2018) (in Ukrainian).
15. Markush M, *Pryntsyp zmahalnosti v kryminalnomu protsesi Ukrainy* (Vyd SPDFO Vapniarchuk N M 2007) (in Ukrainian).
16. Motoryhina M, *Storona zakhystu v sudovomu provadzhenni u pershii instantsii* (Oberih 2018) (in Ukrainian)

17. Popeliushko V, *Funktsiia zakhystu v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy: pravovi, teoretychni ta prykladni problemy* (Ostrozka akademiia 2009) (in Ukrainian).
18. Rohatiuk I, *Protsesualna diialnist prokurora na stadii dosudovoho rozsliduvannia* (Nats akad vnutrishnikh sprav 2016) (in Ukrainian).
19. Savchenko V, Solovii Ya, Felyk F, Yurchyshyn V, *Osnovy kryminalnoho protsesu Federatyvnoi Respubliki Nimechchyna* (Pravo 2017) (in Ukrainian).
20. Shreder F-K, Torsten F, *Ugolovno-processual'noe pravo Germanii* (Infotropik Media 2016) (in Russian).
21. Shumeiko D, *Zdiisnennia spetsialnoho kryminalnoho provadzhennia v Ukraini: teoriia i praktyka* (Alerta 2020) (in Ukrainian).
22. Sizov A, Shahbazarov R, *Osobennosti ugovnogo prava i processa islamskikh gosudarstv* (YUrlitinform 2016) (in Russian).
23. Starenkyi O, *Kryminalni protsesualni harantii zakhysnyka yak subiekta dokazuvannia u dosudovomu rozsliduvanni: teoriia ta praktyka* (Alerta 2016) (in Ukrainian).
24. Stefanchuk M, *Diialnist prokuratury shchodo predstavnytstva interesiv hromadianyna abo derzhavy v sudi: problemy teorii ta praktyky* (In Yure 2016) (in Ukrainian).
25. Stolitnii A, *Elektronne kryminalne provadzhennia: peredumovy vynyknennia, suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* (ArtEk 2016) (in Ukrainian).
26. Trefilov A, *Organizaciya dosudebnogo proizvodstva po UPK SHvejcarii* (YUrlitinform 2015) (in Russian).
27. Trefilov A, *Ugolovnyj process Lihtenshtejna* (Yurlitinform 2022) (in Russian).
28. Trefilov A, *Ugolovnyj process zarubezhnyh stran, t 1 Ugolovno-processual'naya komparativistika. Ugolovnyj process SHvejcarii* (NIPKC Voskhod-A 2016) (in Russian).
29. Trefilov A, *Ugolovnyj process zarubezhnyh stran, t 2* (NIPKC Voskhod-A 2018) (in Russian).
30. Volosova N, Volosova M, *Ugolovnyj process v Yaponii: sravnitel'noe issledovanie* (YUrlitinform 2016) (in Russian).
31. Yurchyshyn V, *Mistse i rol prokurora u dosudovomu rozsliduvanni ta yikh vidobrazhennia v teorii, zakonodavstvi i praktytsi* (Rodovid 2013) (in Ukrainian).

Edited books

32. Lutsyk V, Samarin V (red), *Suchasnyi kryminalnyi protses krain Yevropy* (Pravo 2018) (in Ukrainian).
33. *Pravova doktryna Ukrainy, t 5: Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini: stan, problemy ta shliakh rozvytku* (Tatsii V, Borysov V red, Pravo 2013) (in Ukrainian).

Journal articles

34. Kaplina O, Sharenko S, 'Access to Justice in Ukrainian Criminal Proceedings during COVID-19 Outbreak' [2020] 2/3 (7) Access to Justice in Eastern Europe 115–33 (in English).
35. Bobechko N, 'Sut, zavdannia, znachennia ta protsesualni osoblyvosti provadzhennia za novovyavlenymy obstavynamy za KPK Ukrainy' (2015) 1 Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal 196–200 (in Ukrainian).
36. Golovko L, 'Cifrovizaciya v ugovnom processe: lokal'naya optimizaciya ili global'naya revolyuciya?' (2019) 1 Vestnik ekonomicheskoy bezopasnosti 15–25 (in Russian).
37. Kaplina O, Shylo O, 'Profesiyni zakhyst yak harantiia zabezpechennia prav i zakonnykh interesiv osoby v kryminalnomu sudochynstvi' (2003) 1 Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy 125–34 (in Ukrainian).
38. Metelev O, 'Hnoseolohichna i pravova pryroda tsyfrovyykh dokaziv u kryminalnomu protsesi' [2018] 1 (20) Pravova pozytsiia 75–86 (in Ukrainian).

39. Metev O, 'Zbyrannia tsyfrovoy informatsii yak okremi sposib otrymannia dokaziv pid chas kryminalnoho provadzhennia' (2020) 20 Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya pravo 177–80 (in Ukrainian).
40. Nor V, Bobechko N, 'Poriadok provadzhennia za novoviyavlenymy abo vykliuchnymy obstavynamy u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy: problemy pravovoho rehuliuвання i pravozastosuvannia' (2018) 8 Pravo Ukrainy 150–72 (in Ukrainian).
41. Nor V, Bobechko N, 'Provadzhennia za novoviyavlenymy abo vykliuchnymy obstavynamy u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy' (2020) Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine 308–24 (in Ukrainian).

Theses

42. Litkevych D, 'Teoretyko-pravovi osnovy vykorystannia dosiahnen naukovotekhnichnoho prohresu u kryminalnii protsesualnii formi' (dys d-ra filosofii, 2020) (in Ukrainian).
43. Myltseva V, 'Elektronne pravosudivstvo: vynyknennia ta perspektyvy rozvytku' (dys d-ra filosofii, 2020) (in Ukrainian).
44. Skrypnyk V, 'Vykorystannia informatsii z elektronnykh nosiiv u kryminalnomu protsesualnomu dokazuvanni' (dys d-ra filosofii, 2021) (in Ukrainian).

Vasyl Nor
Oksana Kaplina

THE ROLE OF DOCTRINE IN ENSURING THE EVOLUTIONARY
DYNAMICS OF THE CRIMINAL PROCEDURAL LAW

ABSTRACT. The article deals with the issues relevant to the modern law based state, related to the definition of specific areas of development of the doctrine of criminal procedural law. The authors emphasize that in the current reality of judicial reform, which is accompanied by an active law-making process, there is a growing demand for in-depth doctrinal researches, which should further harmonize existing criminal procedure law with the European Union law, international and European standards and its progressive evolutive dynamics, in order to justify the need for legislative changes and additions to the mechanism of criminal procedural regulation of relevant relations between the parties of the criminal proceedings, verification of their doctrinal justification and compliance with modern realities.

Within the article, the authors draw attention to the most important issues from the criminal procedural law point of view, including the state of doctrinal developments in the theory of criminal procedural functions, the institute of special criminal proceedings in the form of in absentia – special pre-trial investigation and special court proceedings which has become a novelty of the reformed criminal procedural legislation of Ukraine; admitting the vital need for justice, citizens and society to introduce simplified criminal proceedings, the authors also warn against the inadmissibility of abuses by the prosecution during the inquiry, which could negatively affect the guarantees of rights, freedoms and legitimate interests of participants in such simplified proceedings. The article also develops the opinion that, despite the important theoretical significance and practical demand, the institution of review of court decisions on newly discovered or exceptional circumstances remains largely “in the shadow” of procedural doctrine. Evidence of this is the fact that

Василь Нор, Оксана Капліна

since the adoption of the new CPC of Ukraine this institute has not been a separate subject of monographic researches, which cannot but affect the effectiveness of its legal regulation.

Emphasizing the fact that legal doctrine has an important mission as a leading tool for scientific forecasting, the authors outline promising areas for further research, since it is a legal doctrine that should intellectually nurture the reform process. In this context, the authors highlight the need for appropriate legislative support for the digital transformation of criminal proceedings; proper legal support for the functioning of the Bureau of Economic Security, a body with unique powers that differ significantly from traditional notions of the competence of the pre-trial investigation body. Also, the authors emphasize that the processes of globalization taking place around the world determine the demand for comparative research, which allows to compare legal procedures, models, institutions, norms, to dive deep into the essence of legal regulators that exist in other countries in order to adopt a truly positive experience, without allowing the divergence. In the article, the authors address other topical issues that are important for ensuring the evolutionary dynamics of criminal procedural law and legislation.

KEYWORDS: criminal procedural law; criminal procedure; doctrine of the criminal procedural law; science of criminal procedure; promising areas of development of the science of criminal procedure.